

Lublin, 27 czerwca 2023

OPINIA

o rozprawie doktorskiej mgr Tomasza Łukaszuka, *India's Role in Shaping Maritime Governance in the Indian Ocean Region after the End of the Cold War*, Warszawa 2023, s. 347

Do oceny rozprawy doktorskiej mgr. Tomasza Łukaszuka zastosowanych zostało pięć kryteriów: a) wartość podjętego problemu badawczego; b) struktura rozprawy; c) treść rozprawy, tj. jej poziom merytoryczny; d) stosowane metody badawcze, czyli wartość metodologiczna rozprawy; e) baza źródłowa, tj. wykorzystane dokumenty i opracowania oraz ich reprezentatywność dla podjętego tematu.

Problem badawczy. Podjęty w opiniowanej rozprawie doktorskiej problem badawczy – nie wspominając w tym momencie o wysokiej jakości jego autorskiego ujęcia – jest wartościowy w sensie poznawczym i istotny dla praktyki politycznej. Przedmiotem analizy na przykładzie Indii i Oceanu Indyjskiego jest zaangażowanie państwa (Indie) w zarządzanie współpracą międzynarodową w specyficznym środowisku państw przybrzeżnych wymienionego oceanu. Zarządzanie to realizowane jest i jednocześnie analizowane w warunkach licznych zmian przestrzeni geopolitycznej Oceanu Indyjskiego, a właściwie Regionu Indo-Pacyfiku i pozycji Indii w tym środowisku.

Opinię o oryginalności i w znacznym stopniu innowacyjność podjętego problemu badawczego uzasadnia kilka argumentów. Po pierwsze, jest to przedmiot analizy jakim jest *maritime governance* obejmujące środowisko społeczne obszarów przybrzeżnych i środowisko morskie Oceanu Indyjskiego, obejmujące to co należy do suwerennej jurysdykcji państw i to co jest uważane za dobra wspólne. Różnorodność, złożoność, specyficzna hybrydowość przedmiotu zarządzania jest wyróżniającą cechą *maritime governance* inspirowanego rozwijaną od końca lat 80-tych XX wieku koncepcją i analizą *global governance*. W opiniowanej rozprawie doktorskiej inspirowana *global governance* analiza została ograniczona przedmiotowo, czy sektorowo do

środowiska morskiego z jego komponentem społecznym i do regionu geograficznego ze specyfiką społeczną, gospodarczą, kulturową i geopolityczną. Zasadnie używane jest określenie regionu Oceanu Indyjskiego.

Po drugie, *maritime governance*, które ze swej istoty jest procesem zaangażowania i koordynacji działań wielu podmiotów, jest analizowane z analitycznej perspektywy strategii i podejmowanych działań oraz pełnionych ról jednego państwa na przykładzie Indii. Jest to specyficzne i unikalne ujęcie tematu nie z perspektywy kolektywnych zachowań państw, relacji między racjonalnością indywidualną i kolektywną, ale z perspektywy strategii i działań jednego państwa rozumianych jako proces, ich zmiany w szybko i dość radykalnie zmieniającej się przestrzeni geopolitycznej i wyraźnie kształtującej się autonomii strategicznej Indii. Tematyka rozprawy tak ujęta i analizowana na przykładzie Indii jest istotna i dla zachodzących zmian biegunowości globalnego systemu międzynarodowego, i dla rozwiązywania globalnych problemów z perspektywy analizy zaangażowania wyłaniających się nowych mocarstw. Jest to więc ważny przyczynek do poznania kultury strategicznej Indii z jej kulturowymi, ale i geopolitycznymi uwarunkowaniami.

Po trzecie, rozprawa dotyczy regionu Oceanu Indyjskiego, a właściwie regionu Indo-Pacyfiku z jego szczególnym znaczeniem dla zmiany globalnego układu sił. Analiza *maritime governance* jest więc przeprowadzona w odniesieniu do środowiska o unikalnym znaczeniu geostrategicznym. Proponowana przez Prof. Edwarda Haliżaka kategoria regionalizmu morskiego jest istotna dla opiniowanej rozprawy.

Po czwarte, wartościowym problemem badawczym analizowanym na przykładzie Indii jest różnorodność, złożoność i zmienność w czasie instrumentów *maritime governance* zastosowanych w regionie Oceanu Indyjskiego. Są to bowiem i globalne regulacje prawne jak konwencja prawa morza, i organizacje międzynarodowe oraz inne sformalizowane struktury w postaci reżimów międzynarodowych, i wielostronne oraz dwustronne umowy międzynarodowe zawarte przez państwa regionu, i regulacje miękkiego prawa, a w funkcjonowanie tych regulacji obok państw są zaangażowane także podmioty niepaństwowe- transnarodowe. Formy stosowanych instrumentów są więc procesem.

Po piąte, wartościowym problemem badawczym podjętym na przykładzie *maritime governance* w regionie Oceanu Indyjskiego jest zmienność zmiennych niezależnych warunkujących to zarządzanie. To jest wartościowa wiedza na temat relacji przyczynowo-skutkowych we

współczesnych stosunkach międzynarodowych, ich zmienności i skutków dla procesów zarządzania. Dominujące uwarunkowania geopolityczne, czy w postaci ładu dwubiegunowego okresu zimnej wojny, czy trudnej do jednoznacznego określenia biegunowości po jej zakończeniu, wzrostu międzynarodowej pozycji i roli Chin, istotnie zostały uzupełnione o uwarunkowania w postaci globalnych problemów ekologicznych, zwłaszcza zmian klimatu.

Struktura rozprawy. Struktura rozpraw naukowych zawiera wizję konceptualizacji i uporządkowania podjętego problemu badawczego. Konieczne jest konsekwentne stosowanie przyjętego kryterium i odwoływanie się do wymogu rozłączności treści, aby niejako „rozłożyć” na części składowe obszar badawczy określony w tytule rozprawy, w użytych w niej słowach kluczowych. Biorąc pod uwagę tak ważną rolę struktury rozpraw naukowych oraz użytych w tytule słów kluczowych, należy w odniesieniu do opiniowanej rozprawy doktorskiej zauważyć, że użytym słowem kluczowym słowo kluczowe jest *maritime governance* z różnymi jego komponentami, analizowane na przykładzie Indii, regionu Oceanu Indyjskiego i okresu po zakończeniu zimnej wojny, które są „dostarczycielami” materiału empirycznego.

Nie zapominając o „dostarczycielach” informacji, należy pamiętać, że zakres przedmiotowy rozprawy określa słowo kluczowe *maritime governance*. W jego kontekście struktura rozprawy z podziałem na rozdziały i podrozdziały jest starannie przemyślana, logiczna i spójna, odzwierciedlająca przyjętą koncepcję rozwiązania podjętego problemu badawczego. Połączono w niej widzę ogólną na temat *maritime governance* z widzą szczegółową na temat zaangażowania Indii w regionie oceanu Indyjskiego. Logika układu treści jest następująca: 1) co to jest *maritime governance*? (rozdział 1); 2) jak jest strategia Indii z jej historyczną ewolucją? (rozdział 2); 3) jakie działania w zakresie *maritime governance* podejmują Indie w takich obszarach jak rozwiązania prawne, bezpieczeństwo i rozwój samopodtrzymujący (*sustainable development*)? (rozdziały 3,4,5); 4) jakie role pełnią Indie w wykonywaniu *maritime governance*? (rozdział 6). Zasadnie w tytułach rozdziałów – z jednym wyjątkiem – nawiązywano do słowa kluczowego lub jego komponentów. W tym kontekście nie jest zrozumiałe pominięcie w tytule rozdziału 6. słowa kluczowego. Nie chodzi przecież – tak rozumiem treść i całości rozprawy i rozdziału 6. – o jakiegokolwiek role Indii w regionie Oceanu Indyjskiego, lecz role związane z *maritime governance*. Spełniony jest wymóg rozłączności treści rozdziałów i podrozdziałów. Nie wydaje się uzasadnione wyodrębnianie jako

elementu struktury rozdziałów ich podsumowania, wnioskowania, a do tego stosowane niekonsekwentnie. Wartościowym elementem kultury prezentowania wyników badań jest rozpoczynanie każdego rozdziału krótkim wstępem.

Treść rozprawy. Rozprawa doktorska mgr Tomasza Łukaszuka została napisana na wysokim poziomie merytorycznym i metodologicznym, w ujęciu problemowo-analitycznym i z wykorzystaniem obszernego materiału teoretycznego i empirycznego. Ważnym wyróżnikiem tej rozprawy doktorskiej, potwierdzającym wysoki poziom kultury badawczej jej Autora, są starannie przemyślane założenia badawcze, precyzyjnie określone ramy porządkowania analizy podjętego problemu badawczego. Przeprowadzona analiza jest uporządkowana, spójna, wynikająca z zaproponowanej struktury ujęcia problemu badawczego, połączenia wiedzy ogólnej i szczegółowej. Analiza tej ostatniej została uporządkowana w ramach precyzyjnego określenia zakresu przedmiotowego *maritime governance*, zawężonego do czterech obszarów: ram prawnych, bezpieczeństwa, środowiska morskiego i gospodarki.

Założenia badawcze rozprawy zostały sformułowane w obszernym, liczącym ponad 30 stron, wstępie. Precyzyjnie został określony problem badawczy i zakres przedmiotowy analizy, wskazany został cel poznawczy, sformułowane zostały pytania badawcze oraz jedna hipoteza poddana weryfikacji. Wnikliwie został oceniony stan badań dotyczących podjętego problemu badawczego. Sformułowane zostały założenia metodologiczne, które będą przedmiotem oceny w innej części opinii.

Lektura rozprawy utwierdza w przekonaniu, że jej Autor posiada rozległą i jednocześnie głęboką wiedzę na temat zaangażowania Indii w *maritime governance* w regionie Oceanu Indyjskiego, czemu także towarzyszy dobra znajomość podstaw teoretycznych podjętego problemu badawczego i adekwatnych narzędzi badawczych proponowanych przez naukę o stosunkach międzynarodowych. Na podkreślenie zasługuje różnorodność wiedzy połączonej w rozprawie w spójną całość. Jest to bowiem wiedza historyczna, na temat gospodarki, bezpieczeństwa, przestrzeni geopolitycznej, stanu środowiska morskiego, regulacji prawnych, instytucji międzynarodowych, itd.

Rozprawa została napisana „dobrym językiem”. Wywody są klarowne z wyraźną troską o precyzję stosowanej siatki pojęciowej specyficznej dla nauki o stosunkach międzynarodowych i podjętego tematu. Na tym tle trochę razi stosowanie pojęcia „country” np. s. 9, 34, 51, 85, 110, 135,

198, 267) zamiast kategorii „state” oraz sporadycznie występująca, ale jednak, niefrasobliwość w stosowaniu elementów języka publicystyki jak np. „Indian foreign policy” s. 11, „Indian constitution” s. 132, 155, „Indian government” s. 133, „Beijing” s. 145 zamiast China, „New Delhi” s. 210 zamiast India, itd.

W rozdziale pierwszym przedmiotem analizy jest wiedza ogólna na temat koncepcji *maritime governance* w stosunkach międzynarodowych także jako dyscyplinie naukowej. Zgodnie z dobrymi wzorcami” prezentacji wyników badań naukowych wyjaśniane są kategorie istotne dla przeprowadzanej analizy. Zasadnicie zwrócono uwagę na genezę pojęcia *maritime governance*, jego historyczną ewolucję i ważny punkt odniesienia w postaci *global governance*. Wydaje się, że to ostatnie, ukształtowany sposób rozumienia można było szerzej analizować, ze zwróceniem uwagi na ukształtowaną specyfikę rozumienia. Do ważnych i uzasadnionych elementów analizy w tym rozdziale należy zwrócenie uwagi na problem kolektywnych zachowań w poliarchicznym środowisku międzynarodowym w kontekście neoliberalnego instytucjonalizmu z jednoczesnym zasadnym uwzględnieniem teorii ról międzynarodowych. Jednak szczególnie istotnym elementem analizy przeprowadzonej w tym rozdziale jest propozycja modelu *maritime governance*, składającego się z czterech elementów głównych i ośmiu elementów szczegółowych. Założenia i struktura tego modelu „organizują” poznanie zakresu przedmiotowego *maritime governance* w kilku następnych rozdziałach. Wartościowa w sensie poznawczym, ale i istotna dla przyjętej koncepcji badań jest analiza zmiany w czasie - i to w długim okresie – ewolucji polityki *maritime governance* z wyeksponowaniem wkładu ONZ w rozwój międzynarodowego prawa morza i instytucjonalizacji współpracy w zakresie ochrony środowiska morskiego. Różne formy instytucjonalizacji współpracy w „sprawach morskich”, struktur organizujących kolektywne zachowania państwa ale i podmiotów niepaństwowych, co zasadnicie uwzględniono w rozprawie, są istotnym elementem i koncepcji *maritime governance* i praktyki działań w regionie Oceanu Indyjskiego. Jest to dobrze napisany rozdział, tworzący podstawy teoretyczne i porządkowania treści w kolejnych rozdziałach. Wskazane byłyby wyraźnie sformułowane i rozbudowane wnioski do tego rozdziału, ale i kilku następnych.

W rozdziale drugim przedmiotem analizy uczyniono koncepcję regionu Oceanu Indyjskiego i zmienne niezależne *maritime governance* w tym regionie. Inaczej mówiąc, zanalizowane zostały determinanty, czynniki, itd. warunkujące wymienione zjawisko, tworzące jego kontekst dynamicznie na nie oddziałujący. Oznacza to ważne i wartościowe dla procesu poznania myślenie w

kategoriach relacji przyczynowo-skutkowych. Co jest także istotne i po raz kolejny potwierdzające wysoką kulturę badawczą mgr Tomasza Łukaszuka, jest rozróżnienie poziomów występowania zmiennych niezależnych, z rozróżnieniem poziomu państw, także ich wewnątrz, i poziomu systemu międzynarodowego. Szczególnie istotna i uzasadniona jest analiza zmienności uwarunkowań geopolitycznych z podkreśleniem ich kluczowego znaczenia dla podmiotowości Indii w tym regionie i strategii działania. Ważne, uzasadnione i dobrze zanalizowane są uwarunkowania wewnętrzne w postaci reform wewnętrznych i zapotrzebowania na bezpieczeństwo energetyczne oraz uwarunkowania ekologiczne zwłaszcza zmiany klimatu. Znaczenie tych ostatnich systematycznie wzrasta.

W rozdziałach trzecim, czwartym i piątym przedmiotem analizy są obszary, czy „sektory” udziału Indii w *maritime governance* w regionie Oceanu Indyjskiego. Struktura układu treści poszczególnych rozdziałów, ich kolejność jest przemyślana i uzasadniona. W rozdziale trzecim przedmiotem analizy są rozwiązania normatywne i organizacyjne, słowem instytucjonalizacja *maritime governance* w regionie Oceanu Indyjskiego. Zasadnie nawiązano do konwencji prawa morza i innych regulacji wielostronnych. W tym kontekście przedmiotem analizy uczyniono także działania Indii na rzecz zawierania umów dwustronnych w regionie oraz zaangażowanie w rozwiązywanie sporów z analizą ich przypadków.

W rozdziale czwartym przedmiotem analizy są działania Indii w regionie w sektorze bezpieczeństwa. Zasadnie analitycznej rekonstrukcji została poddana ewolucja w zmieniającej się przestrzeni geopolitycznej globu i regionu ewolucja strategii Indii w sprawie bezpieczeństwa morskiego. Mgr Tomasz Łukaszuk wykazał się tu głęboką znajomością dokumentów Indii w tym zakresie, myśleniu o identyfikacji zagrożeń także tych ze strony podmiotów niepaństwowych. W istocie dokonał charakterystyki kultury strategicznej Indii w zakresie bezpieczeństwa morskiego. Wnikliwie zanalizował potencjał marynarki wojennej tego państwa, a następnie działania na rzecz bezpieczeństwa morskiego z analizą przypadków i z koncentracją na ochronie morskich szlaków komunikacyjnych i w tym kontekście przeciwdziałaniu piractwu i terroryzmowi. Zasadnie w analizie zostały uwzględnione zagrożenia asymetryczne. Ważnym i wartościowym elementem myślenia jest uwzględnianie i w strategiach, i w działaniach zmiany przestrzeni geopolitycznej Oceanu Indyjskiego ze wzrastającą pozycją i wpływami Chin. Analizuje działania dwustronne i wielostronne.

W rozdziale piątym przedmiotem analizy są działania w zakresie ochrony środowiska morskiego jako element *maritime governance*. Zasadnie mgr Tomasz Łukaszuk uwzględnił w analizie koncepcję rozwoju samopodtrzymującego (*sustainable development*). Koncepcja ta jest prezentowana poprzez *sustainable development goals* przyjęte przez ONZ na lata 2015-2030. Wskazane byłoby uwzględnienie istoty tej koncepcji i jej zakresu z odwołaniem się szerszej literatury na ten temat w ramach wymogu wyjaśniania pojęć. Uwaga ta nie zmienia jednak wysokiej oceny poziomu merytorycznego tego fragmentu rozprawy, jej analitycznego ujęcia z odwołaniem się do bogatego materiału empirycznego, faktograficznego. Wartościowa i koncepcyjnie uzasadniona jest analiza szczegółowych problemów współpracy „ekologicznej” w regionie Oceanu Indyjskiego jak w zakresie zmian klimatu, kontrolowania zasobów ryb i eksploatacji zasobów dna morskiego. Została „analitycznie” uchwycona specyfika działań Indii dążących do roli regionalnego lidera, a w zakresie zmian klimatu koncentrującego się na pozyskiwaniu energii z jej odnawialnych źródeł.

Rozdział szósty jest specyficzny w swej logice i treści. Przedmiotem analizy są cząstkowe role Indii w zakresie *maritime governance*. Zasadnie zostały zastosowane założenia teorii ról międzynarodowych państw. Zidentyfikowanych zostało pięć ról: promotor ładu opartego na wartościach, normatywna siła, dostarciciel bezpieczeństwa, model *sustainable development*, donor pomocy humanitarnej. W analizie wykonywania każdej z tych ról wykorzystana została wiedza na temat zaangażowanych instytucji międzynarodowych, norm prawnomiędzynarodowych, podejmowanych działań i preferowanych strategii. Podkreślone zostały sukcesy Indii w zakresie tworzenia instytucji międzynarodowych, norm i innych form organizacyjnych w zakresie *maritime governance*.

Założenia metodologiczne. Cechą badań naukowych jest odwoływanie się do zasady jedności wiedzy i metody, niezależnie od specyfiki jej stosowania w dziedzinie nauk społecznych. Zastosowane metody badawcze mają zapewniać obiektywizm, wysoką jakość i wiarygodność uzyskanych wyników badań. Należy wyraźnie podkreślić, że poziom metodologiczny opiniowanej rozprawy doktorskiej jest wysoki, chociaż nie bez „drobnych” uwag. Metodologia opiniowanej rozprawy jest „konstrukcją” wielowarstwową, potwierdzającą wysoki poziom kultury badawczej i będących jej elementem kompetencji metodologicznych. Autora rozprawy wyróżnia dojrzałość metodologiczna. Po pierwsze, jest to odwołanie się do filozofii wiedzy z wyraźną samoidentyfikacją

w zakresie podejścia pozytywistycznego. Po drugie, jest to zastosowanie szkół myślenia teoretycznego właściwych nauce o stosunkach międzynarodowych, a konkretnie konsekwentnie zastosowanemu neoliberalnemu instytucjonalizmowi. W założeniach badawczych została pominięta, chociaż pracy zastosowana, teoria ról międzynarodowych państw. Po drugie, zastosowane zostały metody badawcze jak analiza czynnikowa, czyli identyfikacja zmiennych niezależnych analizowanych w rozdziale drugim oraz zastosowana w kilku rozdziałach analiza przypadków. Metody te nie zostały jednak wymienione w założeniach metodologicznych sformułowanych we wstępie. Po czwarte, zastosowane zostały liczne i wartościowe techniki badawcze służące gromadzeniu materiału empirycznego. O nich szerzej w ocenie bazy źródłowej.

Baza źródłowa rozprawy jest obszerna i wyróżnia ją wyjątkowa różnorodność źródeł i sposobów pozyskiwania materiału do przeprowadzonych analiz. Po pierwsze, wykorzystanych zostało ok. 170 dokumentów dotyczących podjętego problemu badawczego. Po drugie, została wykorzystana bogata, głównie w języku angielskim literatura w postaci monografii, prac zbiorowych i licznych artykułów. Jest to w zdecydowanej większości literatura reprezentatywna dla podjętego tematu. Piszę „w zdecydowanej większości”, gdyż w literaturze polskiej pominięto wiele publikacji o tematyce ekologicznej, zmian klimatu, globalnym zarządzaniu, itd. Świadomie trochę zgryźliwie napiszę, że można odnieść wrażenie, kryterium doboru literatury polskojęzycznej było zbyt nie wychodzenie (nieliczne przypadki) poza dorobek warszawskiego ośrodka akademickiego. Po trzecie, na szczególnie podkreślenie i to w kategoriach „wartości dodanej”, zasługuje przeprowadzenie licznych wykazanych wywiadów, głównie częściowo ustrukturalizowanych. Oryginalnym źródłem i wiedzy, i rozumienia podjętego problemu badawczego stały się liczne (ponad 30) konsultacje i wizyty studyjne w Indiach i poza tym państwem. Po trzecie, wykorzystane zostały informacje z licznych stron internetowych.

X X X

Reasumując, należy podkreślić, że zawarte w opinii nieliczne uwagi krytyczne, najczęściej sugestie zwrócenia na coś uwagi, nie zmieniają ogólnej wysokiej oceny rozprawy doktorskiej mgr Tomasza Łukaszuka. Jest to w badaniach politologicznych w Polsce unikalne i jedyne opracowanie na temat *maritime governance* w regionie Oceanu Indyjskiego w warunkach radykalnych zmian na poziomie systemu międzynarodowego i zmieniających się zmiennych

niezależnych. Praca została napisana na wysokim poziomie merytorycznym i z „drobnymi” słabościami metodologicznymi, w ujęciu analitycznym i z wykorzystaniem bardzo obszernego, wnikliwie zgromadzonego materiału empirycznego. Mgr Tomasz Łukaszuk wykazał się predyspozycjami do pracy naukowo-badawczej, ale pasją towarzyszącą rozwiązywaniu podjętego problemu badawczego. Potwierdził zdolność identyfikacji wartościowych problemów badawczych w ramach nauki o stosunkach międzynarodowych, zdolność dojrzałej teoretycznie i metodologicznie konceptualizacji planowanych badań oraz zdolność ich przeprowadzenia zgodnie z przyjętymi założeniami. Zaprezentowana dyscyplina teoretyczna i metodologiczna w powiązaniu z dogłębną znajomością podjętego tematu badawczego jest szczególnym wyróżnikiem rozprawy. Mając na uwadze wartość poznawczą podjętego tematu i poziom jego opracowania, uważam, że opiniowana rozprawa powinna zostać opublikowana. Wskazane jest uwzględnienie sugestii zawartych w recenzji, w tym także tych dotyczących języka publicystyki.

Mając na uwadze powyższe, stwierdzam, że rozprawa mgr Tomasza Łukaszuka spełnia ponad wszelką wątpliwość wymagania określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Mgr Tomasz Łukaszuk podjął i twórczo rozwiązał oryginalny, wartościowy w sensie poznawczym i istotny dla praktyki politycznej problem badawczy *maritime governance*. Czyniąc to, wykazał się ogólną wiedzą teoretyczną z zakresu nauki o stosunkach międzynarodowych, wiedzą na temat szkół myślenia, rozumienia zmiennych niezależnych i znaczenia instytucji dla kooperacyjnych zachowań uczestników stosunków międzynarodowych, zmian na poziomie systemu międzynarodowego. Wykazał się także wiedzą szczegółową na temat problemów regionu Oceanu Indyjskiego i działań podejmowanych przez Indie w ramach *maritime governance*. Uchwycił złożoność i zmienność tych działań, różnorodność ich form organizacyjnych. Wnioskuje więc o dopuszczenie mgr Tomasza Łukaszuka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Marek Pietraś

